

ОДЕСЬКИЙ АКАДЕМІЧНИЙ ТЕАТР ЛЯЛЬОК ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ ВІЙНИ

Тамара Розова

У роботі аналізується проект «Театр ляльок перед обличчям війни: Одеський академічний театр Ляльок».

Ключові слова: театр ляльок, війна, арт-терапія. Лялькарство, соціалізація, психологічна підтримка.

У фокусі нашого дослідження – проект під назвою «Puppetry in the Face of War: A Study of Odessa Puppet Theatre» («Театр ляльок перед обличчям війни»), який було розпочато у березні 2023 року та завершено у серпні 2023. Він об'єднав дослідників з Університету Портсмута та кафедри культурології та філософії культури Національного університету «Одеська політехніка». Цей проект став можливим завдяки грантовій схемі UK-Ukraine Twinning, що фінансується Research England за підтримки Міжнародних університетів Великобританії та UK Research and Innovation.

З боку Великої Британії проектом керував професор Метт Сміт, з української сторони проект очолила доктор філософських наук, професор, завідувачка кафедри Тамара Розова. В рамках проекту було проведено дві конференції, в яких взяли участь доповідачі-дослідники театрів Ляльок зі Львову, Харкову, Києву, Одеси, Німеччини, Чехії та слухачі з багатьох інших країн.

Окрім дослідницької мети, проект також мав організаційну мету – підтримати співпрацю та зв'язки між установами, які займаються дослідженнями, актуальними для України. Він є одним із 26 проектів, які виконуються в рамках партнерства між Університетом Портсмута та Національним університетом «Одеська політехніка».

Мета – дослідити функціонування Одеського обласного драматичного театру за часів війни.

Проект «Puppetry in the Face of War: A Study of Odessa Puppet Theatre» сприяв популяризації театру ляльок взагалі, та зокрема, Одеського академічного театру ляльок, важливого культурного закладу, який було засновано у 1932 році. Дослідження висвітлило спосіб, яким культура може пережити конфлікт, особливо для молоді, й привернуло увагу до міста Одеси під час кризи та воєнної загрози. Театр ляльок – це дуже привабливий і захоплюючий вид мистецтва, який викликає багато схвальних історій у ЗМІ. Він поєднує культуру Великої Британії та України завдяки лялькарству. Цей проект зосереджений на лялькарстві як соціально-гуманітарному процесі під час війни та як частині подальшого відновлення країни. Діяльність театру ляльок аналізувалася крізь призму функціонування освіти та соціалізації дітей під час війни.

Важливий факт полягає у тому, що дослідження лялькарства є актуальним у культурологічному полі України. Саме вивчення лялькарства в Одесі стало одним із рушійних аспектів проекту. Згодом одним із найважливіших результатів проекту було усвідомлення того, що в Україні під час нинішньої війни творчість театрів ляльок допомагає уникнути страшної травми насильства та конфлікту.

Одеський обласний академічний театр ляльок спирається на багатовікові культурні традиції Одещини. Театральне життя в Одесі розпочалося разом із народженням міста, у ХУІІІ столітті. Одесити завжди захоплюються красою рідного міста. Одеська мова з власним почуттям гумору ґрунтується на поліфонічній культурі багатьох етносів. Одеса виникла як буржуазне місто на кшталт емігрантських буржуазних міст США. Поліетнічність дозволила створити культуру та мову цього унікального міста.

Місто славиться театральним життям. В Одесі функціонують Одеський обласний драматичний театр; Одеський академічний музично-драматичний театр ім. В. Василька; Театр Юного глядача; Одеський академічний театр музичної комедії ім. М. Водяного, директор якого є викладачем кафедри культурології та філософії культури нашого університету. Але головною перлиною Одеси є один із найкрасивіших театрів світу – Одеський державний академічний театр опери та балету, побудований за проектом віденських архітекторів Фельнера та Гельмера з 1884 по 1887 рік. Зал для глядачів театру вражає красою. Зі сцени театру звучали найкращі голоси світу. Будівля театру по праву визнана однією з найкрасивіших у Європі. Вона виконана у стилі пізнього бароко. Однак зовнішнє оздоблення театру не може зрівнятися з його внутрішньою красою. Стеля (плафон) залу для глядачів розписана сценами з трагедій і комедій Шекспіра.

Зрозуміло, що вишуканого одеського театрального глядача не можливо було б виховати, якщо б у Одесі не було Театру ляльок. Він був заснований у 1932 року, відтак є одним із найстаріших в Україні. Заклад розпочав свою роботу при Одеському Театрі юного глядача. Першим очільником закладу став Юзеф Гімельфарб. Під його керівництвом Одеський обласний театр ляльок працював 40 років, здобув визнання серед фахівців як професійна театральна установа.

До 1941 року, до Другої світової війни в театрі встигли поставити 10 вистав. Під час окупації Одеси, театр перебував в евакуації. Він відновив роботу лише у 1944 році. У цьому році театр отримав власне приміщення. Колектив не припиняв виїзних вистав у дитячих садках, школах та інтернатах. Період з 1970-х–1990-х років – справжній розквіт Одеського театру ляльок. У цей час театр вийшов на міжнародну сцену, став лауреатом і дипломантом багатьох театральних фестивалів. У 2002 році на посаду головного режисера театру запрошено заслуженого діяча мистецтв України, члена Міжнародної спілки лялькарів, відомого майстра Євгена Гімельфарба. Труп театру поповнено молодими акторами – випускниками вишів Дніпра та Харкова.

Від 12 вересня 2008 року на посаді директора закладу перебуває Йосип Меркович, під керівництвом якого у 2012 році було оновлено фасад будівлі, фойє та глядацький зал театру.

У 2018 році театру надано статус академічного. Репертуар Одеського академічного театру ляльок включає близько 30 вистав. Репертуар театру складають різні за стилями і жанрами вистави, створені за творами українських та зарубіжних авторів.

У межах дослідження «Puppetry in the Face of War: A Study of Odessa Puppet Theatre» учасникам було запропоновано відповісти на питання:

1. *Яка ваша роль у театрі ляльок?*

2. *Чому в Одесі театр ляльок є частиною культури?*

3. Як давно ви займаєтесь театром ляльок?
4. Як війна вплинула на лялькарство?
5. Як відреагував театр на початок війни?
6. Як працював театр після війни?
7. Чи допомагає лялькарство людям під час війни?
8. Яка ваша улюблена вистава в театрі ляльок?
9. Яка ваша улюблена лялька? Будь ласка, опишіть.
10. Хотіли би ви щось додати до інтерв'ю?

За результатами дослідження було з'ясовано, що театр має продуману політику побудови та просування власної унікальності, і співробітники розуміють надзвичайну важливість театру Ляльок для глядача: «Це перший театр, який сьогодні починається життя людини. Перший театр, в яку приводять дитину – це театр ляльок. Це театр з великими традиціями, з 1932 року. Дуже багато поколінь виросло на цьому театрі, на виставах цього театру культури. Крім того, цей театр відомий як виробник вистав не тільки для дітей, але й для дорослої аудиторії. Зараз в репертуарі театр є багато вистав для дорослої аудиторії, це унікальний театр, який поєднує в себе декілька видів мистецтва, тому що він працює не тільки в форматі лялькового театру, а це поєднання і драматичного театру, і музичного театру, і пластичного театру. Також ми працюємо в формі художніх перформансів – і це робить наш театр унікальним».

Серед можливостей допомогти людям під час війни за допомогою театрального мистецтва співробітники перед усім виділяли функцію психологічної підтримки, яку надає лялькарство: «Це ми відчули на перших виставах – дуже важлива психологічна розрядка, особливо для дітей. Наша глядацька аудиторія – діти починаючи з трьох років, деякі з них ще не розуміють, що таке війна, але вони відчувають тривогу, тому що не можуть так же гуляти, як гуляли до того. Багато дітей шукали розраду від тривоги в комп'ютерах та відео іграх, тому у нас було багато вдячності від батьків, коли ми відновили вистави і почали працювати, і для людей це важлива можливість відвідати театр, відвідати виставу, побачити перемогу добра над злом. У більшості наших спектаклях яскраво показана ця перемога. Але у нас немає зла як безжального та жорстокого. У нас зло смішне. Зло висміюється в наших виставах. В багатьох випадках це дає надію, що щось зміниться на краще».

Також важливою є функція комунікативної підтримки, яку надає Театр Ляльок: «Діти граються в ляльки: свої мрії, свої ігри зображають ляльками. Без лялькового театру можливості для пізнання та комунікації дітей зі світом було б менше. Але наш ляльковий театр не тільки для дітей, але для всіх нас» – вистави в театрі супроводжуються вітанням імениників, комунікацією з глядачами і не перериваються навіть під час повітряної тривоги – вони продовжуються в інтерактивному форматі в бомбосховище за допомогою видатного актора Артема Теляшенко.

Висновки:

Театр Ляльок не тільки успішно функціонує, незважаючи на жакливі умови війни, але й допомагає Україні перемогти в цій війні (через підтримку та мотивацію глядачів) і подолати жакливу травму війни через опрацювання її в лялькотерапії.

Tamara Rozova

ODESSA PUPPET THEATER IN THE FACE OF WAR

The focus of our research is the project called "Puppetry in the Face of War: A Study of Odessa Puppet Theater", which was started in March 2023 and completed in August 2023. It combined researchers from the University of Portsmouth and the Department of Cultural Studies and Philosophy of Culture of the Odessa Polytechnic National University. This project was made possible thanks to the UK-Ukraine Twinning grant scheme, funded by Research England with the support of International Universities of Great Britain and UK Research and Innovation.

On the part of Great Britain, the project was managed by Professor Matt Smith, on the Ukrainian side, the project was led by Doctor of Philosophical Sciences, professor, head of the department Tamara Rozova. Within the framework of the project, two conferences were held, in which speakers-researchers of puppet theatres from Lviv, Kharkiv, Kyiv, Odesa, Germany, the Czech Republic and listeners from many other countries took part.

As a result of the project, it was found that the Puppet Theater not only functions successfully despite the terrible conditions of the war, but also helps Ukraine to win this war (due to the support and motivation of the audience) and to overcome the terrible trauma of the war by working through it in puppet therapy.

Стаття надішла до редакції 26 серпня 2023